

Anotacions sobre el pont del Dimoni i altres realitats urbanes

La proposta de Joan Pluma als eugeniencs Francesc Torres Monsó i Josep Admetlla, dos escultors de vàlua, perquè executin una obra artística inèdita a partir de les pedres del Pont del Dimoni, com a possible alternativa a la seva reconstrucció i instal·lació en un nou indret del barri, pot ser un bon pretext per apuntar algunes petites reflexions al voltant de l'anomenat art públic i sobre certs aspectes que, de prop o de lluny, s'hi relacionen. També, fent-me ressò de la voluntat d'aquest web per obrir el debat, donaré la meva opinió sobre el fet concret que ha inspirat aquestes ratlles.

He de començar dient que, al meu entendre, el concepte d'art públic que al llarg d'aquests darrers anys ha predominat a Girona, respon, amb les excepcions de rigor, a una visió molt restringida i de caràcter bàsicament formalista, en el sentit que ha tendit a entendre's com una mera prolongació de l'espai de la galeria o del museu als carrers i les places de la ciutat. Un art públic que generalment s'ha identificat al simple fet de posar escultures a la intempèrie, cosa que en ocasions ha contribuït a agreujar la contaminació visual ja existent.

Aquesta mena d'operacions solen obeir a plantejaments ben esquivats i en part autonegadors del suposat caràcter públic de l'obra, ja que ni porten a interrogar-se seriosament sobre aspectes relacionats amb els seus usos i funcions socials, ni busquen establir vincles més o menys profunds amb les realitats de tot ordre que configuren el seu context d'acollença, ni promouen estratègies eficients d'imbricació amb interessos col·lectius i necessitats ciutadanes, ni prenen en consideració la diversitat sociocultural. I podríem continuar. Tot plegat pot propiciar que determinats sectors vegin aquestes ocupacions prepotents i innegociades de l'espai urbà com una agressió al seu hàbitat o a la seva subjectivitat. Alguns estudis sociològics assenyalen que, a vegades, les anomenades bretolades -de destrosses a pintades- no fan més que expressar resistències a formes de procedir unilaterals, o a certs mecanismes d'exclusió.

En resum, la política seguida en aquest camp concret ha tendit a impulsar simples operacions estetitzadores de l'entorn urbà, actuacions de *city marketing*, a fi de contribuir a la venda turística de la ciutat, dissimular errades urbanístiques, mancances

infraestructurals o conflictes socials, així com "embellir" zones degradades¹.

Fer comunitat, fer ciutat

La reclamació de veïns de Santa Eugènia perquè es torni a muntar el Pont del Dimoni crec que no s'ha d'entendre com una vindicació folklòrica o una mostra de sentimentalisme nostàlgic, sinó més aviat com l'expressió d'una voluntat compensadora davant l'anihilació creixent d'elements i llocs simbòlics que juguen un paper no gens menyspreable en la conformació de l'imaginari col·lectiu i, extensivament, en la integració social de la ciutadania. Uns signes de reconeixement que, cada vegada més, es veuen anorreats per l'acceleració creixent de les dinàmiques d'edificació i per unes polítiques urbanístiques massa supeditades als interessos de l'especulació brutal del sòl i l'habitatge.

El lúcid i heterodox pensador Henri Lefèbvre considerava que la construcció d'un model urbanístic capaç de contribuir a la plena autorealització de les persones en un marc d'igualtat i lliure convivència exigiria crear una nova situació en què l'espai de la ciutat ja no estigués determinat per les forces del mercat. El valor d'aquesta perspectiva utòpica no rau tant en la seva capacitat de ser aplicada ara i aquí, sinó més aviat en el fet que pot servir per ajudar a superar actituds acomodaticies, evidenciar constreyniments limitadors i orientar possibles estratègies transformadores. D'altra banda, no descobreixo res de nou si afirmo que els nuclis dominants són enemics per definició de tot allò que afavoreix els vincles socials i la comunicació entre les persones, ja que aquestes formes de relació estan a la base dels processos autoorganitzatius. I és precisament des de l'autoorganització que la bona gent allunyada dels àmbits de poder pot defensar els interessos comuns i condicionar els dissenys de les forces econòmiques i de les burocràcies al seu servei.

¹ Em permeto aprofitar l'ocasió per avisar als responsables municipals que l'escultura de Leonci Quera - cada dia m'hi creuo diverses vegades- que, des de fa anys, hi ha entre el carrer Sivilla i el passeig d'Olot està mal posada, ja que aquesta obra es va fer per ser col·locada damunt una superfície plana -una paret, una façana- i no al mig d'un jardí. Precisament, Quera va ser un dels primers autors de la regió de Girona que va procurar establir amb la seva escultura una dialèctica amb l'entorn físic i la mirada de l'observador. Una concepció que Andreu Alfaro va portar a un dels seus punts més alts en incorporar-hi altres dimensions vinculades als processos perceptius elementals, tal com es pot veure en la seva obra de la plaça Europa.

Crec que, en el tema que ens ocupa, la qüestió central no passa tant per reconstruir el pont o per fer alguna cosa amb les seves pedres, sinó més aviat per veure de quina manera aquests elements podrien esdevenir útils per reforçar la comunitat de veïns i les seves necessitats d'afirmació, reconeixement, autonomia, solidaritat i projecció. I això potser requeriria, més que passar la pilota a dos artistes perquè resolguin ells solets la papereta, que s'establissin formes d'interlocució i mecanismes de negociació amb una diversitat significativa d'agents socials (els veïns, certament, però també arquitectes, educadors, geògrafs, responsables polítics, etc.), de manera que es pogués arribar a una solució que atengués els diferents aspectes que hi ha en joc, ja que no tot es pot reduir al vessant simbòlic, sinó que també cal atendre altres menes de relacions força més materials. També caldria saber què en pensa el Col·legi d'Arquitectes.

D'altra banda, l'afer del pont no ha de distreure'ns d'altres temes conflictius, del vial de les Hortes a la frontissa del Güell. Val la pena recordar que l'antiga vindicació de Joaquim Nadal a favor del pont també va tenir lloc en una situació de contestació veïnal. Crec que hem de vetllar perquè no ens marquin interessadament l'agenda, ni perquè es desviïn els problemes reals mitjançant conteses neutralitzadores. Val la pena tenir present que en el fons de polèmiques recents, com ara la que s'ha donat al voltant de la farola de la plaça del Vi, no hi ha qüestions estètiques, sinó qüestions polítiques que tenen a veure amb la manera com es construeix allò que és de tothom, si des de la participació o des de la imposició unilateral de decisions.

Aportació al debat

La meva opinió, tot i el reconeixement que em mereixen les motivacions de les diverses opcions, és que no té gaire sentit ni la proposta de reinstal·lar el pont al carrer com una mena de monument o com un mer objecte decoratiu, ni la proposta per reconvertir-lo en una obra artística "contemporània". No em semblen pertinents les estratègies arqueologistes i de museïtzació de l'entorn -amb el pessebrisme del barri antic anem més que servits, i no crec que es tracti d'escampar "belles pedres velles" a tort i a dret-, ni les mesures estetitzadores superficials que, en el seu oportunisme instrumentalitzador, obvien els fenòmens derivats de la interacció social i les múltiples dimensions que acullen i conformen els espais urbans. I entengui's que això no és una crítica a uns artistes que respecto i valoro, sinó a unes determinades polítiques.

Ara bé, si es decidís tornar a muntar el pont, crec que s'hauria de compaginar en un mateix projecte la qüestió simbòlica i la protecció patrimonial, però també la seva adequada integració en un projecte urbanístic de qualitat que expandís l'espai públic, així com el seu valor d'ús. Aquest darrer aspecte de caire funcional podria ser factible si el pont es limités a ser un pas de vianants o quelcom de similar, amb el benentès que la intervenció arquitectònica no hauria de caure en simulacionismes arcaïtzants ni en suats retoricismes per fer-nos creure que encara ens trobem en l'època medieval.